

MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet

Székhely: 7621 Pécs, Papnövelde u. 22, Levelezési cím: 1112 Budapest, Budaörsi út 45,
Telefon: (+36-1) 309-2652, Fax: (+36-1) 309-2650, E-mail: kti.titkarsag@krtk.mta.hu,
www.mtakti.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2013-ban

Az intézet 2013-ban a kialakított kutatási stratégiájának megvalósításából adódó célokkal folytatta kutatásait, teljesítette a kutatási szerződésekben és megállapodásokban vállalt kötelezettségeit. Legfőbb feladatai a Verseny és szabályozás 2012. évi, valamint a Munkaerőpiaci Tükör 2013. évi angol nyelvű kötetének összeállítása, az Európai Bizottság 7. keretprogramja által támogatott kutatási projektek időarányos teljesítése, a munkapiaci keresleti és kínálati előrejelző rendszer kialakítására fordított munkálatok lezárása, valamint az MTA Lendület program keretében a játékelméleti kutatások folytatása, illetve a vállalati stratégia és versenyképesség kutatócsoport felállítása, és a kutatási terv megvalósításának megkezdése voltak.

II. 2013-ban elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

MAKROGAZDASÁGTAN ÉS NÖVEKEDÉS

Az európai vállalatok nemzetközi kereskedelmi kapcsolatainak és innovációs tevékenységének elemzése hét európai országra – közte Magyarország – készült felmérés adataiból indult ki. Megmutatta, hogy az európai cégek 87%-a rendelkezik nemzetközi üzleti kapcsolattal és ugyanakkor nagyon kevés vállalat exportál, importál, szervez ki tevékenységet, és része egy nemzetközi tulajdonosi körnek egyszerre. Hasonló a helyzet az innováció terén, nagyon sok cég érdekelt legalább egy tevékenységben, de kevés aktív sokféle módon. A magyar vállalatok lemaradása az innovációhoz köthető tevékenységek és a külföldi kiszervezés és beruházások terén látványos. Végül, a kutatás legfontosabb üzenete az, hogy a kétféle tevékenység intenzitása erősen összefügg. Ezért a kutatók a nemzeti és európai kereskedelem- és beruházás fejlesztési illetve kutatási-innovációs szakpolitika összehangolását javasolják.

Dezaggregált mennyiségi és minőségi jellegű adatok segítségével kutatások folytak a négy visegrádi ország 2000-2010-es időszakos külkereskedelmének elemzésére. A Németországba irányuló kivitel termék- és ágazati szintű adatai felhasználásával az export egységértékeire, illetve a hozzájuk köthető fajlagos bérköltségekre szint-mutatók lettek kiszámítva. A relatív szint-mutatók és az exportteljesítményre vonatkozó egyes mutatók összekapcsolásával egyrészt az egységértékek, illetve a fajlagos bérköltségek szintje és változása közötti összefüggést, másrészt az utóbbiak kapcsolatát az exportteljesítménnyel lehetett megvizsgálni. Az eredmények azt mutatták, hogy (1) a négy ország kiviteli egységérték-szintjei időben az EU-átlagok felé konvergálnak; (2) a kezdeti szintek hatásait kiszűrve, az egységérték-változások és a fajlagos bérköltség változások között pozitív a kapcsolat; (3) az egységértékek változása és az export-volumen változása közötti kapcsolat negatív; (4) az ágazati fajlagos bérköltség- és termelékenységi szintek nem mutatnak az európai átlagok irányában konvergenciát, ellenben a fajlagos bérköltség egyes komponenseiben, így az egy dolgozóra jutó bérköltségben és a bérhányadban konvergencia jelenik meg. A cseh és lengyel gyors exportnövekedés mögött az exportpiaci részesedés, az extenzív és intenzív határ javulása húzódott meg, a jóval lassabb magyar exportbővülés stagnáló piaci részarány és kiviteli mennyiség mellett, ugyanakkor az egységértékek magas szintje és gyors növekedése mellett ment végbe.

PIAC- ÉS VÁLLALATELMÉLETI ÉS EMPIRIKUS KUTATÁSOK

A high-tech mítosszal foglalkozó kutatás bemutatta, hogy az innovációval foglalkozó irodalom fő áramlatában használt, az innovációs tevékenységet mérő mutatószám-rendszerek egyoldalúan, csak a tudományos háttéren alapuló innovációs tevékenységet képesek megragadni. A kutatás e helyett az innováció rendszer-szemléletű, közgazdasági mérlegelést is kívánó megközelítésének szükségességét fogalmazza meg.

A nagyvállalkozókkal készült interjúsorozat alapján folyó kutatás feltérképezte a piaci átmenet első szakaszának lezárultával a vállalkozások teljesítményében, szabályozási környezetében, a piaci verseny körülményeiben, munkapiaci pozíciójában, üzleti kultúrájában, valamint a belső és külső bizalmi viszonyaiban és a tágabb társadalmi környezetében végbement változásokat. A kutatás megállapította, hogy a korábban dinamikus növekvő közép- és nagyvállalkozások jelentős részének megtört a lendülete, megállt a növekedése a 2000 utáni években. A kezdeti, ígéretes nagyvállalkozói elitszerepek csírái mára jórészt eltűntek, a fiatalabbak pedig eleve nem vállalkoznak hasonló társadalmi szerepek betöltésére.

GLOBALIZÁCIÓ, EU INTEGRÁCIÓ ÉS FELZÁRKÓZÁS

Az autóiparban és az elektronikai iparban működő jelentős multinacionális cégek kutatási-fejlesztési egységeinek Magyarországra telepítésének motívumai között fontosnak bizonyult a nagyobb, európai piachoz való alkalmazkodás segítése, akárcsak a nagyvállalat tudásbázisának bővítése. A termeléshez kapcsolódó fejlesztési egységek esetében külön motivációs tényező, hogy kutatás idetelepítésével a fejlesztési tevékenység a leányvállalatban folyó termeléshez közel kerülhet. A kitelepült fejlesztési központok sikeres tevékenysége javíthatja az anyavállalat és a leányvállalat közti bizalmat, mely aztán segítheti a magyarországi egység előrehaladását az értéktermelési láncolat szintjein, illetve a termeléshez kapcsolódó kutatási egységek önállósodásához vezethet. A kitelepült kutatási egységek általában jóval kevésbé kapcsolódnak be a befogadó gazdaság kapcsolatrendszerébe, mint a multinacionális cég termelőegységei. Kivételt képeznek azok a kutatási-fejlesztési egységek, amelyek nagy súlyt helyeznek az helyi egyetemekkel kiépített együttműködésre.

OKTATÁSGAZDASÁGTAN

A kisgyermekkor, óvoda szerepe a készségek fejlődésében kutatás a 2009. január 1-én országos hatókörrel bevezetett óvodáztatási támogatási program értékelésére vállalkozott két évvel a program bevezetését követően. Az eredmények szerint a program keretében újonnan beiratott gyerekek mintegy egy hatoda a program hatására került 3-4 éves életkorban óvodába. Az óvodáztatási arányszám éppen azokban a körzetekben nőtt meg a leginkább, ahol a legnagyobb intenzitással vették igénybe az újonnan történő beiratkozásoknál az óvodáztatási támogatást, illetve ahol az óvodáskorú gyermekek között a legmagasabb volt a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek aránya. Az óvodáztatási támogatás, mint készpénzes ösztönző még kedvezőtlen körülmények között, minden bizonnyal az óvodai szolgáltatások minőségének rontása révén is teljesíti ezeket az igényeket. Ez a körülmény ismételt az óvodaépítés és férőhely-bővítés szükségességére hívja fel a figyelmet.

A roma és nem roma tanulók teljesítményének különbségét vizsgáló kutatás a közép-kelet európai adatok áttekintése után a magyar országosan reprezentatív adatokra támaszkodva, mérhetővé teszi a roma fiatalok készségbeli lemaradásait, és ad magyarázatot e lemaradások valószínű társadalmi okaira. A nyolcadik évfolyamos roma tanulók lemaradása, a kompetenciamérések olvasás-szövegértési és matematikai teszteredményei alapján tekintélyes; éppen akkora, mint amekkora a hasonló korú fehér és fekete bőrű diákok közti különbség volt az Egyesült Államokban az 1980-as években. A lemaradások mögött nem etnikai sajátosságok,

hanem társadalmi összetételbeli különbségek állnak. A roma tanulók társadalmi hátrányai döntő részben két közvetítő mechanizmuson keresztül válnak tanulmányi lemaradásokká: a roma tanulók otthoni környezetükön belül kevésbé jutnak hozzá a készségeik fejlődéséhez fontos erőforrásokhoz, iskolai pályafutásuk pedig rosszabb minőségű oktatási környezetben történik. A családi nevelési környezeti hátrányokat magukat is nagyrészt az életkörülmények alakítják. Az iskolai hátrányok nagyobb részét is az alacsony társadalmi státus magyarázza, de a roma tanulók esetében erre még további hátrányként ráakódik az etnikai szegregáció hatása is. Az eredmények alapján a szegénység enyhítése mellett megfelelően célzott és szervezett szakpolitikai intézkedések is enyhíthetik a szegénysorban élő roma és nem roma gyermekek lemaradását.

A középfokú iskolatípus hatásait vizsgáló kutatás az iskolatípusok tanulói teljesítményekre gyakorolt oksági hatásának elemzését végezte el a magyar középfokú oktatásban. Az elemzés olyan elutasított és felvett diákok összehasonlítására épül, akik ugyanabba a középiskolába jelentkeztek és a korábbi tanulmányi eredményeik is hasonlóak. A kezelt csoportra gyakorolt átlagos hatásokat párosítási módszerrel becsülte. Az eredmények azt mutatják, hogy a magasabb iskolatípusok javítják a diákok teljesítményét. Az iskolatípusokon belül a népszerűbb iskolák hatása szintén pozitív. A gimnázium hatása nem tér el az iskola típuson belüli jobb iskolák hatásától, míg a szakiskola negatív hatása erősebb ezeknél.

A tanárok pályaelhagyási döntéseit vizsgáló kutatás kérdése volt, hogy hatottak-e a tanárok pályaelhagyására a keresetek, az alternatív kereseti lehetőségek, valamint a 2002. évi közalkalmazotti béremelés. A kutatás az OEP-ONYF-FH összekapcsolt nagymintás adatbázis adatainak felhasználásával, időtartam-modellek segítségével vizsgálta a kérdést. Az eredmények azt mutatják, hogy a kereseti lehetőségek hatnak a pályaelhagyási döntésekre, a fiatal tanárok esetében annak valószínűségére, hogy más munkát választanak a tanárok, de nem befolyásolják az inaktivitás választásának valószínűségét. A közalkalmazotti béremelés átmenetileg csökkentette a pályaelhagyás valószínűségét a fiatal tanárok körében, de a hatás két év alatt eltűnt, míg az idősebb tanárok pályaelhagyási valószínűségét csökkentette

MUNKAPIACI KUTATÁSOK

A magyar, norvég és olasz képzetlen munkavállalók munkapiaci esélyeit elemző kutatás megvizsgálta, hogyan járul hozzá a képzetlenek foglalkoztatásához a különböző bonyolultságú munkahelyek száma, illetve a képzetleneknek az eltérő bonyolultságú munkahelyeken belüli részaránya. Megállapításra került, hogy Norvégiában könnyen azonosítható szinergiák segítik a képzetleneket, melyek a tudásintenzív munka, a rendszeres átképzés, az informális tanulás és a közösségi aktivitás egymást erősítő elemeire épülnek. Olaszországban a semmilyen írás-olvasási követelményt nem támasztó munkahelyek hozzájárulása a legnagyobb, de különösen a kisvállalatok tömegesen alkalmaznak alacsony iskolázottságú munkásokat bonyolult munkakörök ellátására is. Magyarországon az alapkészségek hiányosságai (Norvégiához képest) valamint a tradicionális kisvállalati szektor hiánya (Olaszországhoz viszonyítva) korlátozzák a képzetlenek beilleszkedését.

A bölcsődék elérhetősége és a nők munkakínálata közötti összefüggésekre irányuló kutatás egy új módszertant alkalmazva azt vizsgálja, hogy az ingyenes gyermekfelügyelet elérhetősége milyen mértékben ösztönzi a három éves gyermekek anyját arra, hogy visszatérjenek a munkapiacra. A kutatás eredményei azt igazolják, hogy a gyermekfelügyelet pozitív hatással van az anyák munkakínálatára, de az anyák munkakínálatát egyéb, az életkorhoz köthető tényezők is igen erősen befolyásolják, mint például a gyermektől való elválással kapcsolatos preferenciák.

A külföldi vállalatok magyarországi bérprémiumának vizsgálata során a kutatók a külföldi felvásárlások bérhatásait elemezték. A szelekció kezelése után nagy, 12-28 százalékos külföldi bérhatást mértek. A bérelőny dolgozói típustól és foglalkozási csoporttól függetlenül fennáll, habár mértéke változik. Az eredmények szerint ez a bérprémium erősen függ a külföldi tulajdonosok által véghezvitt termelékenység-növekedéssel.

KÖZÖSSÉGI GAZDASÁGTAN ÉS KÖZPOLITIKÁK

A munkahely a közsférában c. kutatás szerint a közsféra munkahelyül választását a jövedelmen kívül más szempontok is motiválják. Több olyan családi körülményt lehetett azonosítani, melyek valószínűbbé teszik, hogy valaki a közsférában vállaljon munkát: ha egyedül neveli gyerekeit, ha tartósan beteg, ha házas-/élettársának vagy gyerekének tartós betegsége van, a nők esetében, ha férjük korábban munkanélküli volt. Ezeket az eseteket kockázatkerülő magatartás helyett pontosabb családi stratégiák optimalizálásaként értelmezni. A társadalmi hasznosság iránti igény fontos szerepet játszik a humán szolgáltatások (egészségügy, szociális ágazat, oktatás, kultúra) területén, de egyáltalán nem jelenik meg a közigazgatásban dolgozók esetében. Az egyenlőtlenségekkel szembeni ellenérzés az egészségügyben és a szociális ágazatban dolgozók esetében mutatható ki.

A magyar és osztrák szubjektív jóllétet befolyásoló tényezők összehasonlító elemzése szerint a magyarok szubjektív jóllétét leginkább rontó tényező a rossz egészségi állapot, a leginkább javítani képes tényező pedig a tanulás. Magyarországon azonban, Ausztriától eltérően, sem a szakmunkás végzettség, sem az érettségi nem növeli a szubjektív jóllétet, csupán a felsőfokú végzettségnek van ilyen hatása. Magyarországon a felsőfokú végzettségűek arányának növelése fontos elégedettség-növelő tényező lehet. A sztereotípiáktól eltérően Ausztriában sokkal erősebb a társadalmi kapcsolatok elégedettséget növelő hatása, mint Magyarországon. Magyarországon relatíve alacsony az elégedettség-növelő társadalmi kapcsolatok intenzitása, a rokon és baráti kapcsolatok ápolása sokkal inkább a megélhetés biztonságát javító tényezőként, és nem önértékük folytán növelik az étellel való elégedettséget. A munkanélküliség a jövedelemhatáson túl is rontja a szubjektív jóllétet és ez a hatás továbbterjed a családtagokra is. Ennek fő oka a lakhatás biztonságának a veszélybe kerülése, ami Ausztriában a nagyobb bérlakásszektor miatt nem következik be.

A korrupciós technikák a közbeszerzésben kutatás keretében készült tanulmány harminc új kvantitatív korrupciós indikátorra tesz javaslatot, melyek húsz különböző korrupciós technikát különböztetnek meg. Ezek segítségével a közbeszerzésekben érvényesülő ún. nagy korrupciót lehet megfigyelni és kvantitatívan elemezni. Az összes kifejlesztett mutató a közbeszerzésekben előforduló és a korrupciós szereplők hálózatán keresztül megvalósuló járadékadászat kvalitatív leírásán alapul. A kvalitatív információkat résztvevőkkel készített interjúkból, a vonatkozó szakirodalomból és a magyar média tartalomelemzéséből nyerték. A tanulmány a javasolt korrupciós mutatók alkalmazhatóságát és hasznosságát a magyar közbeszerzések 2009–2012 közötti mikroadatain mutatja be. A mutatók legnagyobb hozadéka egy olyan összegző mutató kialakításának a lehetősége, amely kvantitatív eszközökkel képes mérni a korrupció kockázatát a közbeszerzések területén. Emellett az egyedi, a szereplők magatartására vonatkozó korrupciós indikátorok olyan magatartási jellemzőket is feltárnak, amelyek a korrupció változathoz való alkalmazkodásáról adnak képet.

AGRÁRGAZDASÁGTAN ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

A vidékfejlesztési programok elemzése során a kutatás Magyarországon először egy komplex vidékfejlettségi index alkalmazásával igyekezett azonosítani a vidék fejlettségi állapotát kistérségi szinten 2002 és 2008 között. A becsült vidékfejlettségi index alapján kapott eredmé-

nyek szerint Magyarországon 2002 és 2008 között a kistérségek fejlettségi szintje konvergált egymáshoz. Ugyanakkor a kistérségek meglehetősen nagy mobilitást mutattak az egyes kvartilisek között. Ugyanakkor a pozíció romlás esélye magasabb volt, mint javításé. Továbbá, 2002 és 2008 között egy kistérség sem tudott javítani relatív helyzetén.

A vidékfejlesztési és regionális támogatások nagysága az EU csatlakozást követően nagyságrendekkel növekedett. Ez együtt járt az egy projektre jutó támogatási összeg jelentős emelkedésével és a támogatások növekvő koncentrációjával az egyes kistérségek között. A legtöbb és a legkevesebb támogatást kapó kistérségek támogatási összege között nagyságrendbeli különbségek voltak. Budapest, a megyeszékhelyek és néhány város kiemelt módon részesültek a vidékfejlesztési támogatásokból. A támogatások és fejlettség eloszlása összehasonlítása alapján megállapítható, hogy a támogatások nem a legrosszabb helyzetben lévő kistérségekre koncentráltak. A támogatások átlagos hatása a kistérségek jóllétére kicsi és negatív.

A kutatók vizsgálták a rövid élelmiszerláncban résztvevő termelők társadalmi-gazdasági összetételét és motivációit. Az eredmények azt mutatják, hogy az őstermelők három jól lehatárolható csoportba sorolhatók: a hagyományos (önkormányzati fenntartású) piacok termelői, a termelői piacok termelői és a biopiacok termelői. A két utóbbi kategória a szocio-ökonomiai tulajdonságok legtöbbször tekintve nem különböztethető meg egymástól, de az eladásra vonatkozó jellemzők eltérnek. A termelői piacokon áruló gazdák a biotermékeknél alacsonyabb árak miatt a bio szektor komoly versenytársai lehetnek már a közei jövőben is. A hagyományos piacok gazdái kevésbé nyitottak, nem tudnak hatékonyan részt venni a helyi élelmiszer mozgalomban, ezért speciális segítséget, szaktanácsadást igényelnek.

A kutatók az erdősítés és gazdasági fejlettség közötti kapcsolatot vizsgálták, különös tekintettel azokra az országokra, amelyek esetében nőtt az erdőborítás 1990 és 2010 között. Mivel az „erdő” kifejezés egy igen heterogén csoportot takar, a kutatás kifejlesztett egy biodiverzitással korrigált Erdősítési Indexet, amely képes különbséget tenni a „környezeti szempontból értékes” új erdők és monokultúrák között. Az eredmények arra utalnak, hogy az erdőirtás-erdősítés összefüggésben értelmezhető a környezeti Kuznets-görbe. A természetvédelmi intézkedések negatívan hatnak az erdősítési folyamatokra, ami felveti a természetvédelem vs. erdősítés kérdését. Összességében megállapítható, hogy az eltérő erdőtípusok elkülönítése alapvető az erdősítési folyamatok vizsgálata során.

JÁTÉKELMÉLET

Az új magyar választási törvény egyik célja az volt, hogy a választókerületbe tartozó választók számának eltérése a korábbinál kisebb legyen és ezt elérendő szinte szó szerint követi a Velencei Bizottság Választási Kódexének ajánlásait. Egy korai törvényjavaslat azonban annyira szigorú egyenlőségi feltételeket követelt, melyek a gyakorlatban betarthatatlanok. Az elfogadott változat sokkal megengedőbb, hiszen 15%-os eltérést is megenged (különleges esetekben 20%-ot is), azonban a választókerületek megyék közötti kiosztása során egy átlagos Tolna megyei választókerület mérete 15,28%-kal kisebb az országos átlagnál, tehát már a törvény hatályba lépésekor rendelkezésre álló legfrissebb adatok alapján is sérül az egyik feltétel. Megmutatták ugyanakkor, hogy ennél kedvezőbb elosztás nem lehetséges, ha Tolna megye kevesebb kerületet kapott volna, az eltérés nagyobb lenne. A parlament méretét adottnak véve a demográfiai változások révén egészen 20%-ig nőhet az átlagos Tolna megyei választókerületnek a méretbeli eltérése, így a gyakorlatban is előfordulhatnak olyan esetek, ahol a 20%-os eltérés-plafon sem tartható. A kutatók a Velencei Bizottság ajánlása alapján kidolgoztak egy új, leximin kiosztási szabályt, mely egyértelmű kiosztást ad. A szabály egy ponton javasol más kiosztást, mint a törvény.

Kutatásaik során a pénzügyi kockázatok eloszlását, illetve a rendszerkockázatot vizsgálták illikvid környezetben. Illikvid piacokon az eszközök nem értékesíthetők korlátlanul a piaci áron, jelentősebb mennyiség értékesítése csak veszteséggel lehetséges. Az elosztás során figyelembe kell venni, hogy a portfóliók kockázata szuperadditív és a kockázatelosztási játékokban széleskörű externáliák jelenhetnek meg.

Magyarország mellett több ország felvételi rendszere is pontszámításon alapszik, de országonként különböző a holtversenyek kezelése. A probléma akkor merül fel, amikor több azonos pontszámú jelentkező van, és így vagy betöltetlen helyek maradnak, vagy meg kell növelni a program méretét. A legtöbb országban valamilyen kiválasztás – születési dátum, vagy akár véletlen sorsolás – alapján egyes jelentkezők felvételt nyernek, míg más, azonos pontszámú jelentkezők nem. Magyarországon a teljes egyenlőség elve érvényesül. Megvizsgálták a jelenleg érvényes rendszert, ahol marad a ponthatár és a teljes csoport elutasításra kerül és azt a lehetőséget, ahol a teljes csoport felvételre kerül egy megfelelően alacsonyabb ponthatár mellett és belátták, hogy mindkét megközelítés stabil párosítást eredményez, s a kialakuló határok a köztes módszerek ponthatáraihoz alsó, illetve felső korlátot jelentenek. Egyúttal azt is belátták, hogy mindkét felvételi algoritmus manipulálható.

VÁLLALATI STRATÉGIA ÉS VERSENYKÉPESSÉG

A vállalati árázással foglalkozó kutatás megállapította, hogy egyrészt a haszonkulcsokat meghatározó folyamatok elemzésében látszik a hazai és a külföldi vállalatok körében eltérő dinamika, valóban az export- és az importtevékenység kiterjedtsége is erősen összefügg a haszonkulcsokkal. Másrészt az árfolyam begyűrűzési vizsgálata részletes adatokkal hasonló eredményekre vezetett, mint a külföldi szerzők munkáiban, de a hatása erőssége nem függ össze a megfigyelhető vállalati jellemzőkkel. Másik oldalról az adatok összekötése az Eurostat ország-termék szintű adataival azt mutatta, hogy a vállalatok reakciója a külföldi árak változásaira pontosan mért, de gyenge.

A kutatók megvizsgálták, hogy politikai tényezők mennyire befolyásolták az EU forrásokból érkező források elosztását a vállalatok és a térségek között. Az előzetes település-szintű eredmények azt mutatják, hogy a nagy pártok polgármesterei több támogatás szereztek a vállalatoknak a településen a GOP/GVOP forrásokból.

HÁLÓZATOK GAZDASÁGTANA

A szabályozók rendszerint kevesebb ismerettel rendelkeznek az általuk szabályozni kívánt gazdasági szervezetek hatékonyságáról, termelékenységéről, mint maguk a szervezetek. Ez befolyásolja a verseny- és piacsabályozás lehetőségeit és tényleges gyakorlatát. Olyankor fordul elő ez, amikor az állami szabályozó egyrészt nem tudja pontosan megfigyelni az általa szabályozni kívánt vállalatok hatékonyság-növelésre irányuló erőfeszítéseinek szintjét, másrészt nem ismeri pontosan a vállalatok tényleges költségeit, tehát hatékonysági típusát sem. Ezen hálózatos ágazatokban – a távközléstől az energia-szolgáltatásig, a közlekedéstől a postai szolgáltatásokig – a mai napig létezik állami árszabályozás, amely az ún. „költség alapú árazás”, vagy pontosabban a hosszú távú határköltség alapján kialakított árazás elvein nyugszik. A kutatás a költségalapú szabályozás szerint kialakított távközlési összekapcsolási díjak példáján mutatta be, hogy ezek torz ösztönzést eredményeznek: megbüntetik a „jókat” és megjutalmazza a „rosszakat”. A megoldást az ún. „ösztönző szabályozás” jelentené, amely egyrészt biztosítaná, hogy a hálózatos iparágak tipikusan közszolgáltató vállalatai a tőlük elvárt erőfeszítéseket tegyék a hatékonyságuk javítására és a szolgáltatás minőségének növelésére, másrészt a különböző hatékonysági szintű vállalatok ne igyekezzenek „felfújni”

az elszámolt költségeiket annak érdekében, hogy nagyobb bevételre és nyereségre telessenek szert.

A társadalmi kapcsolatrendszerek, kapcsolathálóknak a piacok működésére gyakorolt hatásának vizsgálata során arra az eredményre jutottak, hogy a kapcsolathálóknak szerepe lehet az információs aszimmetria – kontraszelekciós és morális kockázati probléma – kezelésében, csökkentésében. Egy modellben megmutatták, hogyan használható például a kapcsolatháló árdiszkrimináció esetén az aszimmetrikus információból fakadó ösztönzési költségek csökkentésére.

A regionális gazdasági növekedést elemző kutatás két, entrópia-statisztikán alapuló, regionális gazdaságtani modell alapján vizsgálta a hazai regionális fejlődést és a külföldi vállalatok szerepét az 1998-2005 időszakban. A regionális innovációs rendszerek szinergia modelljét követve azt találták, hogy a külföldi vállalatok a fejlettebb régiókban pozitív, de a fejletlenebb régiókban negatív hatást fejtenek ki. A vállalatok közötti tanulási kapacitás mérésére használt mutató rávilágított arra, hogy a hazai vállalatok közötti tanulási kapacitás nagyobb hatást fejtett a regionális gazdasági növekedésre, mint a külföldi vállalatok közötti tanulási kapacitás.

b) Tudomány és a társadalom

Az intézet kutatási portfóliójában az alapkutatások mellett mindig helyet kapnak aktuális gazdaságpolitikai, jóléti, nemzeti kérdések. Ilyen jellegű témákra néhány példa: a roma tanulók iskolai lemaradásának okai, a mélyszegénységben élők számára nyújtott mikrohitelzés magyarországi megvalósításának tapasztalatai, a rövid élelmiszerláncban résztvevő termelők társadalmi-gazdasági összetételének és motivációinak vizsgálata, a felsőoktatás finanszírozási modellek vizsgálata, a középfokú iskolatípusok tanulói teljesítményekre gyakorolt hatásának előrejelzése, a bölcsődék elérhetősége és a nők munkakínálatának összefüggései.

Az intézet arra is különös hangsúlyt fektet, hogy a társadalom számára hasznosítható kutatási eredményeket megfelelő fórumokon nyilvánosságra hozza, kiadványaikat nyilvános bemutatókon ismertesse, és honlapján az érdeklődő közönség számára hozzáférhetővé tegye.

A munkapiaci kutatások eredményeit minden évben a sziráki *munkatudományi konferencián* ismertetik, amelyet idén Kompetenciák, munkakínálat és foglalkoztatás címmel rendeztek meg. A konferencián három közérdeklődésre számot tartó szekcióban hangzottak el előadások: a gyermekvállalás és a munkapiac kapcsolata, a munkahelyi kompetencia-követelmények és a gazdasági válság hatásai, valamint a munkapiac, az oktatás és a foglalkoztatáspolitikai különféle kérdései.

A *Verseny és szabályozás 2012* címet viselő hatodik évkönyv bemutatja az eddig készült magyarországi empirikus piacszerkezet-elemzéseket, a „túl nagy a csódhöz” paradigma születését és bukását. A kötet hálózatos szolgáltatásokkal foglalkozó részében a víziközmű, a távközlés, az energiaszektor és a posta szabályozásának a változásait elemzik. A szabályozás intézményrendszerének átalakulásával foglalkozó tanulmányok elemzik a szabályozó intézmények összevonásakor vagy szétválasztásakor a hatáskörök eldöntésénél figyelembe veendő normatív szempontokat, bemutatják, hogy a különböző jogrendszerek eltérő vonásai milyen módon befolyásolhatják a hatékonyan működő alternatív szabályozás – így az önszabályozás – kereteit és áttekintik a hatékony önszabályozás közgazdasági feltételrendszerét.

A Tíz évvel később című könyv szerzői 2009–2012 között ismét interjúsorozatot készítettek a korábbi könyvükben szereplő közép- és nagyvállalkozókkal, valamint vállalkozók egy fiatalabb csoportjával, hogy feltérképezzék a piaci átmenet első szakaszának lezárultát követő változásokat, és összevegyék a két csoport attitűdbeli különbségeit. Könyvükben a beszélgetések

alapján bemutatják a vállalkozások teljesítményében, szabályozási környezetében, a piaci verseny körülményeiben, munkaerő-piaci pozíciójában, üzleti kultúrájában, valamint belső és külső bizalmi viszonyaiban és tágabb szociológiai környezetében végbement változásokat.

Az intézetben született vagy születőfélben lévő kutatási eredmények, szakmapolitikai vélemények, valamint az aktuális gazdasági, közéleti és társadalom-politikai kérdések vitafórumaként működteti *szakmai blogját*, ahol munkatársai rendszeresen közlik véleményüket, írásait, lehetővé téve a társadalmi interakciót. Munkatársai sajtószereléseit a honlapján kialakított *sajtószemle* rovatban gyűjti és tárja az érdeklődő közönség elé. Angol és magyar nyelvű honlapján naprakész tájékoztatást nyújt a kutatócsoportok főbb tevékenységeiről, kutatói publikációiról, az általa rendezett konferenciákról, szemináriumokról és a fontosabb kutatási projektekről. Kommunikációs stratégiájának fontos eleme a honlap látogatottsági adatok rendszeres értékelése.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2013-ban

Az intézet kutatói szinte valamennyi hazai graduális és posztgraduális közgazdasági képzést nyújtó felsőoktatási intézményben oktatnak. (CEU, BCE, ELTE, DE, PTE, stb.) Emellett együttműködési megállapodás keretében segítik a veszprémi Pannon Egyetemen, illetve a Szegedi Tudományegyetemen folyó doktori képzést. Kutatói tanítanak külföldi egyetemeken (Cardiff University, UK Open University), külső munkatársak neves külföldi kutatóintézetekben (CEPR, IZA).

Az intézet tizenharmadik alkalommal rendezte meg a Nyári Műhelyt, amellyel a külföldön tanuló vagy hivatásukat külföldön gyakorló közgazdászok számára nyújt fórumot. A pekingi School of Economics and Business Administration (SEBA) of Beijing Normal University-vel korábban kötött együttműködés keretében rendezték meg negyedik közös konferenciájukat. Mind szakmai színvonalát, mind a résztvevők létszámát tekintve sikeres volt az evolúciós közgazdaságtan alkalmazási lehetőségeiről a regionális közgazdaságtan területén témakörben rendezett egyhetes nemzetközi szeminárium.

Szakértői tevékenységet folytattak a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság, az EU Employment Observatory, az Európai Unió 7. keretprogramja, az Európai Központi Bank számára. Hozzászóltak az Európai Bizottság „Horizon 2020” programtervezetéhez és a „Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia 2020” c. dokumentumhoz. Kutatója az Open Society Institute Academic Fellowship program keretében az odesszai I.I. Mechnikov Állami Egyetem világgazdasági és nemzetközi gazdasági kapcsolatok tanszékhez kirendelt International Scholar feladatokat látta el, másik kutatója közreműködött a „NEKIFUT” projekt (Nemzeti Kutatás-fejlesztési Infrastruktúra Felmérés és Útiter) módszertani megalapozásában, valamint részt vett a ForSEE projekt előrettekintési módszertanának fejlesztésében. Az intézet tanácskozási joggal képviselteti magát a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságában és az Indikátor Albizottságban.

Számos kutatója alapítója, elnökségi tagja a Magyar Közgazdaságtudományi Egyesületnek, elnökségi tagként részt vesznek a Magyar Közgazdasági Társaság munkájában.

IV. 2013-ban elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

28 OTKA témája futott az évben, ebből 9 új téma indult. Pályázati tevékenységében kiemelkedő fontosságú az MTA Lendület program, melynek keretében folytatódtak a játékelméleti kutatások, illetve megkezdte munkáját a vállalati stratégia és versenyképesség kutatócsoport. 2013-ban fejeződött be a Munkaerő-piaci előrejelzések készítése, szerkezetváltási folyamatok előrejelzése TÁMOP - 2.3.2-09/1 kiemelt projekt megvalósítása. A Gazdasági Versenyhivatal

Versenykultúra központja által kiírt pályázatokon támogatást nyertek a Verseny és szabályozás következő évi kötete és két másik kutatási projekt megvalósítására.

Megkezdődött az EU 7 keretprogram által finanszírozott 'Európai versenyképesség feltérképezése' c. projekt, amelynek az intézet lesz a koordinátora. Folytatódott a 'Növekedés, innováció és versenyképesség: a kohézió elősegítése Kelet- és Közép-Európában' c. és az 'Agrár-élelmiszeripari termékpályák nemzetközi összehasonlítása: a versenyképességüket és teljesítményüket meghatározó tényezők az EU-ban és nemzetközi piacokon' c. kutatási projektek megvalósítása.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

Könyvek

Fazekas K. - Benczúr P. - Telegdy Á. (eds.): The Hungarian labour market, 2013. Budapest : Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; National Employment Non-profit Public Company, 2013. 404 p.

Fazekas K. - Varga J. (szerk.): Trendek és előrejelzések : Munkaerő-piaci prognózisok készítése, szerkezetváltás a munkaerőpiacon. Budapest : MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, 2013. 265 p.

Laki M. - Szalai J.: Tíz évvel később - magyar nagyvállalkozók európai környezetben. Budapest : Közgazdasági Szemle Alapítvány, 2013. 199 p.

Semjén A.: Költségmegosztás a felsőoktatásban : Utak és tévutak. Budapest: MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, 2013. 176 p. (KTI Könyvek; 16.)

Valentiny P. - Kiss F. L. - Nagy Cs. I. (szerk.): Verseny és szabályozás, 2012. Budapest : MTA KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, 2013. 380 p.

Külföldi folyóiratcikkek

Altomonte, C. - Aquilante, T. - Békés G. - Ottaviano, G. I.P.: Internationalization and innovation of firms : Evidence and policy. *Economic Policy* Vol. 28. No. 76. 2013. p. 663-700.

Békés G. - Harasztosi P.: Agglomeration premium and trading activity of firms. *Regional Science and Urban Economics* Vol. 43. No. 1. 2013. p. 51-64.

Biró P. - Klijn, F.: Matching with couples : A multidisciplinary survey. *International Game Theory Review* Vol. 15. No. 2. 2013. p. 1340008-1-18.

Biró P. - Norman, G.: Analysis of stochastic matching markets. *International Journal of Game Theory* Vol. 42. No. 4. 2013. p. 1021-1040.

Bojnec, S. - Fertő I.: Farm income sources, farm size and farm technical efficiency in Slovenia. *Post-Communist Economies* Vol. 25. No. 3. 2013. p. 343-356.

Herrendorf, B. - Rogerson, R. - Valentinyi Á.: Two perspectives on preferences and structural transformation. *The American Economic Review* Vol. 103. No. 7. 2013. p. 2752-2789.

Horn D.: Diverging performances : The detrimental effects of early educational selection on equality of opportunity in Hungary. *Research in Social Stratification and Mobility* Vol. 32. 2013. p. 25-43.

Kézdi G. - Csorba G.: Estimating consumer lock-in effects from firm-level data. *Journal of Industry, Competition and Trade* Vol. 13. No. 3. 2013. p. 431-452.

Koren M. - Tenreyro, S.: Technological diversification. *The American Economic Review* Vol. 103. No. 1. 2013. p. 378-414.

Lange, F. - Kóczy Á. L.: Power indices expressed in terms of minimal winning coalitions. *Social Choice and Welfare* Vol. 41. No. 2. 2013. p. 281-292.

Lovász A. - Rigó M.: Vintage effects, aging and productivity. *Labour Economics* Vol. 22. 2013. p. 47-60.

Hazai folyóiratcikkek

Altwicker-Hámori Sz. - Lovász A.: A köz- és a magánszféra kereseti különbségei Magyarországon, 2002-2008 : Javíthat-e hosszú távon a közalkalmazottak relatív helyzetén egy 50 százalékos béremelés?. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 5. sz. 2013. május. p. 500-522.

Békés G. - Halpern L. - Muraközy B.: Külkereskedelem és a vállalatok közötti különbségek. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 1. sz. 2013. p. 1-24.

Cseres-Gergely Zs.: Kiszorítják-e az idősebb munkavállalók a fiatalokat a közszférában? : Eredmények a magyarországi nyugdíjkorhatár-emelés időszakából. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 7-8. sz. 2013. p. 837-864.

Köllő J.: A közszféra bérszintje és a magánszektorból átlépők szelekciója 1997-2008 között. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 5. sz. 2013. p. 523-554.

Lovász A.: Jobbak a nők esélyei a közszférában? : A nők és férfiak bérei közötti különbség és a foglalkozási szegregáció vizsgálata a köz- és magánszférában. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 7-8. sz. 2013. p. 814-836.

Molnár Gy. - Kapitány Zs.: Munkahely a közszférában : Biztonság és hivatás, a szubjektív szempontok szerepe. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 7-8. sz. 2013. p. 781-813.

Varga J.: A közalkalmazotti béremelés hatása a tanárok pályaelhagyási döntéseire. *Közgazdasági Szemle* 60. évf. 5. sz. 2013. p. 579-600.